

Kuva: Helsingin poliisilaitoksen arkisto

Marko Vesterbacka ja Maija Pajarinen

Avoin mieli ja rikas kartta

Rikosylikonstaapeli Juhani Huotarin
näkökulmia kuulustelutaitoon

Kirjoitelman lähdeaineisto 2011 / Poliisin
perustutkintokoulutuksen valintakoe

Juhani Huotari tunnetaan taitavana ja innostavana kuulustelutaidon opettajana. Hän aloitti poliisinuransa Helsingin poliisin huume-toimistossa 1972 ja jäi eläkkeelle Lappeenrannan kihlakunnan poliisin rikosylikonstaapelin virasta vuonna 2006. Huotari jatkaa edelleen ennalta estävää työtä ja käy myös kouluttamassa poliiseja muun muassa kuulusteluopin kursseilla.

Rikosylikonstaapeli Juhani Huotari oli tutkinnan kanssa tekemisissä koko pitkän uransa ajan. Huotari arvelee olleensa tutkijana vahvimmiltaan juttujen käynnistämisessä ja eteenpäin viemisessä, taktisessa puolessa ja kuulustelussa. Vuosikymmenien kokemus ei tarkoittanut kuitenkaan missään vaiheessa sitä, että tutkijan ja kuulustelijan työ olisi ruvennut olemaan helppoa.

Näissä asioissa pitäisi olla aina mieli avoimena.

– Tilanne oli aina uusi, mikään juttu ei ollut samanlainen kuin se edellinen juttu. Lisäksi jutut olivat jatkuvasti vaativampia, laajempia ja vaikeammin selvitettäviä.

Monen taitavan poliisin mielestä nöyryys on tutkijan tärkeimpiä ominaisuuksia. Ylimielisyyteen ei ole varaa. Huotarikin on varovainen antamaan kovin varmoja vastauksia kuulustelutaitoon liittyviin

kysymyksiin.

– On huono asia, jos on liikaa sementoituja asioita, liian vahvoja ja sabluunamalleja. Näissä asioissa pitäisi olla aina mieli avoimena.

Huotari korostaa, että hänen ajatuksensa pohjautuvat suurelta osin kollegoiden kanssa pohdittuun ja tehtyyn.

– Tämä työhän on ryhmätyötä. Tarvitaan sellainen porukka, joka on riittävän erimielinen, mutta joka pystyy toimimaan yhdessä. Lisäksi tarvitaan hyvä ja rohkea tutkinnanjohtaja ja hyvät yhteistyöverkostot.

* * *

Juhani Huotari pääsi suoraan Poliisiopistosta tutkintaan. Kun hänen kokelaskurssinsa oli valmistumassa, Helsingin huume poliisin pitkäaikainen johtaja Torsti Koskinen kävi valitsemassa kaksi kursilaista huume toimistoonsa. Huotari oli heistä toinen.

Helsingin poliisi oli silloin suurten muutosten kourissa, perustettiin uusia osastoja ja toimistoja. Huume toimisto oli ennen ollut viinaryhmä ja sen jälkeen tutkintaryhmä ja sitten huume toimisto. Huotarin työ kavereina oli edelleen vanhoja viinaryhmän aikaisia miehiä, jotka lähestyivät jo eläke ikää.

– Muutos oli sen verran kovaa, että vanhimmat viinaryhmäläiset vastasivat vielä huume toimiston puhelimeen vanhasta muis-

tista: ”Tutkintaryhmä...” Muistan Markku Salmisen sanoneen, että tällä muutosvauhdilla vastaus on kohta jälleen oikea.

– Nyt kun katselee aikaa taaksepäin 1970-luvulle, se vaikuttaa poliisin toiminnassa varsin pysähtyneeltä ja vanhanaikaiselta kaikilla poliisitoimen osa-alueilla. Helsingin poliisissa alkoi kuitenkin silloin uudistuminen. Helsingin huumetointisto oli kehityksen kärjessä, koska huumetutkinta vaati poliisilta uutta ajattelua ja uudenlaisia taitoja.

– Siellä huomasin heti, että en hän minä osannut oikein minkäänlaisia kuulusteluasioita. Olin oppinut kyllä kymmensormijärjestelmän, niin että osasin kohtuullisesti kirjoittaa kirjoituskoneella, mutta mistään poliisiasioista minä en tiennyt juuri mitään. Vieläkin joskus punastelen yksikseni ja mietin näitä alkuaikoja, sitä kuinka vähillä tiedoilla ja taidoilla silloin joutui aloittamaan. Muistan vieläkin Torsti Koskisen säälivän katseen hänen lukiessaan ensimmäistä kuulusteluani, Huotari kertoo.

– Huumetointistosta sain hyvät pohjat ihmisten käsittelyyn. Siellä opin ihmisarvoa kunnioittavaa pidätettyjen kohtelua. Katumyyntijuttuja tehtäessä jouduttiin usein voimankäyttötilanteisiin, mutta jos joku vähänkin viittasi voimankäyttöön kuulustelussa, siihen puututtiin heti.

Torsti Koskinen antoi hyviä vinkkejä, mutta aloittelijan lähim-

pinä opastajina olivat muutaman vuoden vanhemmat Toivo Soikkeli ja Markku Salminen, josta vähän yli kolmekymmentä vuotta myöhemmin tuli poliisiylivohtaja. Soikkelilta ja Salmiselta Huotari oppi myös kuulustelutaitoja.

– Eivät he hirveästi kertoneet siitä, miten kannattaisi kuulustella, vaan seurasin heidän ja monen muunkin kuulusteluja kuulustelutodistajana, Huotari sanoo.

– Kuulustelutodistajana istuessa näki, että toiset osasivat tehdä sen kuulustelun hyvin ja toiset ehkä eivät niin hyvin. Oppiminen tapahtui siis enemmän sen kuuntelemisen ja katselemisen kautta.

Nykyään rikostutkintaa aloittelevat poliisit seuraavat kokeneempien tutkijoiden kuulusteluja kuulustelutodistajana vähemmän kuin ennen. Se on Huotarin mielestä vahinko.

Helsingin poliisin huumetointistosta Juhani Huotari siirtyi keskusrikospoliisin huumeryhmään. Siellä hän oppi erityisesti viranomaisten välistä yhteistyötä Suomessa ja myös kansainvälisesti.

– Huumetutkinnassa oli jo silloin juopa Helsingin huumetointiston ja keskusrikospoliisin välillä. Se ei ole ehkä vieläkaan kokonaan hävinnyt. Joskus huomasimme kotietsinnälle mennessämme, että kohteessa oli jo huumetoi-

***Muistan vieläkin
Torsti Koskisen
säälivän katseen
hänen lukiessaan
ensimmäistä
kuulusteluani.***

miston väkeä, Huotari kertoo.

– Huumetoimistossa oli juttuja lukumääräisesti enemmän. Se kehitti huumetutkinnan ammattitaitoa. Keskusrikospoliisin tutkintatoimistossa henkirikostutkijat olivat valtakunnan ykkösukkoja, mutta huumetutkinnan osaaminen oli siellä heikompaa. Keskusrikospoliisin huumausaineryhmän toiminta nojautui vanhaan rikostutkintaperinteeseen, että ensin tulee rikosilmoitus ja sitten lähetetään tutkijat selvittämään juttua. Tähän huumetoimistosta tulleet työntekijät alkoivat tuoda oppimiaan toimintatapoja.

* * *

Vuonna 1977 Juhani Huotari vaihtoi kovasti aiemmasta poikkeavaan työhön, Lappeenrantaan huoltopoliisiyksikköön. Kolmen hengen ryhmä jäljitti kadonneita henkilöitä ja koulukotikarkureita, kirjoitti sosiaalivirastolle lausuntoja ihmisten taloudellisesta tilasta, antoi kotisairaanhoidolle virka-apua mielenterveyspotilaiden kotikäynneillä, teki irtolaisjuttuja, huumejuttuja ja viinajuttuja. Lisäksi ryhmä auttoi muita rikostutkinnaissa.

– Silloin alkoi tavallaan poliisi-työn opettelu alusta. Huumeryhmässä olin tottunut tekemään jutut itse ja oma-aloitteisesti. Huoltopoliisissa tajusin, kuinka laaja-alaista poliisin työ on. Otetaan rikosilmoituksia vastaan, palvellaan

löytötavarassa ja muuta. Se aika opetti.

Lappeenrannan laitos vaikutti huumetoimiston työskentelytapoihin tottuneesta kolmikymppiisestä poliisista vanhoilliselta.

– Kun yritin esimerkiksi esittää, että takavarikoista pitäisi tehdä aina takavarikkopöytäkirja, niin ”ei me olla ikinä tehty, turhaa työtä”, sanottiin. Joskus harvoin tehtiin, silloin kun oli aivan pakko.

Tämän päivän yksityiskohtaisen lainsäädännön ja laillisuusvalvonnan näkökulmasta tällainen ei tietysti tulisi kysymykseen. Siihen aikaan poliisin työ oli muutenkin vain vähän säänneltyä. Koulutuksessaakin puhuttiin maan tavasta, jos jotain ei ollut säännelty.

Tutkijoiden työtä toisaalta helpotti esimerkiksi se, että pidätysajat ennen vangitsemista olivat silloin huomattavasti pidempiä. Tämä antoi kuulusteluihin ja tutkintaan enemmän aikaa. Usein tutkinta johti tulokseen alle viikossa.

– Kassakaappirosvot olivat siihen aikaan maan eliittiä. He olivat tutkijalle vaikeita vastuksia.

Tutkijat tarvitsivat tiedottajia, epävirallisia tietolähteitä. Erityisesti vanhoilla viinaryhmästä huumetutkintaan tulleilla poliiseilla oli rautaisia tiedottajia.

– Ymmärsin asian niin, että monet olivat tullissa ja poliisissa saaneet omat tiedottajansa aikana, jolloin viina- ja tupakkatakavarikoista maksettiin takavarikkopalkkoita viranomaisille. Näistä palk-

kioista voitiin sitten tarjota kullukorvausta tiedottajille. Kun tämä järjestelmä loppui 1970-luvun alussa, moni tiedottaja lopetti tietojen antamisen.

Ne poliisit, jotka olivat onnistuneet hankkimaan ja ylläpitämään tiedottajia, loistivat tiedottajien sa ansiosta. He myös salasivat tiedottajiaan mustasukkaisesti. Konkarit eivät opettaneet taitojaan nuorille poliiseille.

– Silloin oli sellainen käsitys, että vain tietyn tyyppiset poliisit voivat saada tiedottajia. Kaikki eivät siihen pysty, Juhani Huotari kertoo.

– Lappeenrantaan siirryttyäni ajattelin, että ei se voi olla näin. Rupesin harjoittelemaan, kyselin ihmisiltä ja katsoin, miten onnistun saamaan rikollisilta ja heidän lähipiiriltään tietoja. Huomasin, että siinä tosiaan tarvitsee näitä vuorovaikutustaitoja ja rikollisen ajattelutavan ymmärtämistä. Silloin vain ei puhuttu vuorovaikutustaidoista ja rikollisten ymmärtäminenkin oli paheksuttavaa. Psykologia ei sopinut poliisille, koska psykologit eivät olleet kokeneet, mitä poliisin työ on. Näin ajateltiin. Vasta vähitellen alettiin puhua ymmärtämisen ja hyväksymisen erosta.

1970-luvun lopulla poliisin ja sosiaaliviranomaisten välit olivat yleensä varsin etäisiä ja viileitä. Yhteistyö oli vähäistä, ja sitä leimasi molemminpuolinen epäluottamus ja epäluuloisuus. Huota-

ri havaitsi saman ongelman myös Ruotsissa, kun hän oli siellä huumekurssilla. Ihmistä oli vaikea auttaa, kun viranomaiset salasivat tietonsa.

Huotari alkoi tietoisesti pyrkiä muuttamaan tilannetta paremmaksi Lappeenrannassa.

– Olin yhteistyökuvioissa niin avoin kuin se lainsäädännön kannalta oli mahdollista ja annoin apua pyyteettömästi eri viranomaisille. Mietin, mitä mahdollisuuksia lainsäädäntö antaa, enkä sitä, miten se estää toimimasta. Vähitellen yhteistyö alkoi sujua paremmin ja paremmin.

Sosiaaliviranomaisten turvaamisessa tilanteet saattoivat kehittyä hyvin hankaliksi.

Turvaamiskäynneillä asiakkaat olivat useimmiten miehiä, sosiaalivirkailijat naisia. Miehet olivat ärsyyntyneitä, kun naiset puuttuivat heidän elämäänsä. Naisen asema oli 1970-luvun Suomessa täysin erilainen kuin tänä päivänä.

– Usein tilanne oli räjähtämäsillään. Havaitsin, että jotkut sosiaaliviranomaiset eivät pystyneet luomaan näissä tilanteissa kontaktia asiakkaisiin. Miehet eivät suostuneet keskustelemaan lainkaan, ja asioiden hoitaminen ei edistynyt.

Huotari huomasi, että hän kykeni puhumaan näitä miehiä puolelleen.

Huomasin, että siinä tosiaan tarvitsee näitä vuorovaikutustaitoja ja rikollisen ajattelutavan ymmärtämistä.

– Ei hankalan ihmisen auttaminen tai vaikean tilanteen hoitaminen aina ole helppoa. Mielellään niitä tilanteita siirtäisi jonkun toisen hoidettavaksi. Sitä mieltii, miksi minä jouduin taas näin hankalaan paikkaan. Ajattelen silloin, että tämä ihminen on tässä juuri sitä varten, että osaan häntä auttaa, Huotari kertoo.

Sijoitin kuulusteltavan istumaan suurin piirtein samalla tavalla kuin potilas istuu lääkärin vastaanotolla.

– Opettelin taivuttelemaan myös mielenterveyspotilaita helposti mukaan, vaikka he yleensä olivat tapelleet aikaisemmin kovastikin vastaan ja oli pitänyt olla monta poliisia vääntämässä. Useat mielenterveyspotilaat selvästi pelkäsivät hoitoon viemistä. En ruvennut puhumaan heille hoitoon viemisestä vaan kyselin heidän vointiaan. Kun vointi oli huono, tarjosin heille apua, jota he olivat valmiita ottamaan vastaan. Samalla laitoin potilaalle kengät tai tohvelit jalkaan ja tarjosin takin tai puseron kohteliaasti päälle. Toki useasti joutui myös painimaan ja oli vaikeitakin tilanteita.

Näitä tilanteita varten Huotari rupesi varta vasten hankkimaan lisää taitoa.

– Jos oli niin sanottua joutoaikaa töissä, etsin esimerkiksi pitkään etsintäkuulutettuina olleita henkilöitä. Sitä kautta oppi jäljittämään ihmisiä. Sitten kun heitä tavoitti, niin sai taas kehittää puhuttamistaitojaan, sillä toimin usein

yksin ja kaikki eivät mielellään heiti lähteneet mukaan.

– Joskus ihan harjoittelin, miten nopeasti ja helposti saan jonkun ihmisen puolelleni. En millään tempulla tai menetelmällä vaan sillä, että osaisin mahdollisimman aidosti asettua hänen asemaansa ja saada hänet ajattelemaan itselleen edullista toimintavaihtoehtoa, joka samalla auttaisi myös minua tehtävän hoitamisessa, Huotari korostaa.

Huotari oppi käytännön kokemusten kautta huomaamaan monta pikku keinoa, jotka paransivat vuorovaikutusta.

– Kun kalustin Lappeenrannassa huoltoryhmän tiloja, mietin, miten istuimet olisi parasta asettaa kuulustelujen kannalta. Sijoitin kuulusteltavan istumaan suurin piirtein samalla tavalla kuin potilas istuu lääkärin vastaanotolla. Kuulusteltava oli istumassa vasemman kyynärpään puolella, ja kummankin suojana oli hiukan pöydän kulmaa. Kumpikin oli täysin toisen nähtävissä. Kun laitoin tuolit sopivalla tavalla ja istutin asiakkaan sopivan etäisyyden päähän, sain hyviä tuloksia. Esimerkiksi viinajutuissa sellaisetkin ihmiset, jotka eivät normaalisti kertoneet mitään, kertoivat nyt, että he ovat ostaneet 50 pulloa tai 100 pulloa siltä ja siltä.

Tämä oivallus kuitenkin unohtui moneksi vuodeksi, kun Lappeenrannan poliisilaitos muutti vuonna 1980 uusiin tiloihin. Tilat kalustet-

tiin uudella tavalla, asiakas laitettiin pöydän taakse istumaan.

– Kuulusteluista alkoi tulla riittäisiä, ja tuloksia sai vain hirveällä vääntämisellä. Ihmettelin, mihin taidot ovat hävinneet. Siihen aikaan puhuttiin valtakunnallisestikin, että enää ei saada kuulustelemalla mitään irti. Kuulustelujen merkitystä vähäteltiin yleisesti, rahaa haluttiin satsata kuulustelujen sijasta tekniikkaan rikospaikkatutinnan tehostamiseksi.

Vuonna 1987 Huotari osallistui yhdysvaltalaisen DEA:n eli Drug Enforcement Administrationin kurssille. Kurssin ansiosta hän hankki Signals-nimisen kirjan.

– Siinä käsiteltiin sanatonta viestintää ja muun muassa juuri näitä vuorovaikutusasetelmia. Sieltä huomasin, että minullahan oli ollut jo vuosia aikaisemmin käytössä hyvä istuma-asetelma. Heti kurssin jälkeen kiirehdin palauttamaan järjestelyt entiselleen, ja taas kuulustelut lähtivät menemään oikeaan suuntaan.

1980-luvulta lähtien rikollisuuden tiukkeneminen näkyi Huotarin mukaan selvästi. Ammattirikolliset olivat vaikeita kuulusteltavia. Huumejutut olivat jatkuvasti isompia. Puhelinkuuntelu toi paljon lisää materiaalia kuulusteluihin. Kuulustelujen valmisteluun saattoi mennä enemmän aikaa kuin kontaktin luomiseen kuulusteltavaan.

– Jos kuulusteltavaan ei ehdi luoda luottamuksellista kontak-

tia, tulee kuulustelusta vain mekaanista näytön esittämistä kuulusteltavalle. Se ei välttämättä johda hyviin tuloksiin. Tuomio voi tulla, mutta ihmisen kohtaaminen jää ohueksi.

* * *

Vaikka Juhani Huotarilla oli taitoja enemmän kuin monilla muilla, hän koki kuitenkin, ettei taitoja ollut tarpeeksi. Se innosti häntä kouluttautumaan, ja sitä kautta tuli helpotusta työhön.

Huotarista itsestäänkin tuli kouluttaja. Poliisin lisäksi hän koulutti myös muita viranomaisia. Tullille tehtiin valvontapsykologian kurssi, jota Huotari veti muutaman kerran, kunnes kurssien vetäjiksi saatiin tullin omaa henkilöstöä. Hän on kouluttanut paljon myös rajavartiolaitoksen ja vankinhoitolaitoksen väkeä.

– Näiden koulutusten kautta tuli älytön määrä yhteistyöverkostoa valtakunnallisesti. Verkostoni kautta olen saanut huomattavaa apua rikostutkintaan. Esimerkiksi vankiloissa tiedetään paljon tapahtuneista ja tulevaisuudessa tapahtuvista rikoksista, Huotari huomauttaa.

– Lisäksi olen oppinut kurseilla aina myös itse. Kun olen pitänyt ison määrän kuulusteluharjoituk-

Jos kuulusteltavaan ei ehdi luoda luottamuksellista kontaktia, tulee kuulustelusta vain mekaanista näytön esittämistä kuulusteltavalle.

sia, olen niissä oppinut runsaasti ihmisten sanattomasta viestinnästä ja kasvojen ilmeistä ja pienistä mikroeleistä.

Poliisiopistolla ruvettiin 1980-luvun jälkipuolella suunnittelemaan kuulusteluopin kurssia ja Huotari oli mukana suunnitteluryhmässä. Hän puhui sen puolesta, että kursseilla piti olla teorian lisäksi hyvin käytännöllistä vuorovaikutustaitojen opetusta.

– Poliisiopiston taktiikan opettaja Veli-Eino Nykänen teki paljon töitä kurssin eteen edistääkseen luovuutta. Hän oli hyvin aloitekykyinen kaveri ja uusille asioille altis. Hän toi sinne esimerkiksi kirjailija Liisa Mäntymiehen ja muita ulkopuolisia asiantuntijoita. Ulkopuolisten käyttöhän on poliisissa usein hankalaa;

moni poliisi asennoituu niin, että ”eiväthän nämä tunne meidän alaa, kun eivät ole päivääkään tehneet poliisintyötä”. Kuitenkin juuri ulkopuolisten kanssa keskusteleminen voi avata hyvin hyödyllisiä näkökulmia.

Kuulustelu on luonteeltaan keskustelua ja ihmisten vuorovaikutusta, joten sen lainalaisuudet ovat suurelta osin yleisinhimillisiä. Ne eivät ole mitään viimeisen päälle ”toimintamallinnettavissa” olevaa poliisin omaa salatiedettä. Vuorovaikutusta ja siten myös kuulustelua koskevaa hyvää tietoa

ja arvokkaita kokemuksia on hajallaan siellä täällä.

– Meillä Lappeenrannassa työskenteli poliisina Eino Valle, joka oli maratoonari. Hän sanoi keran, että kunto on pieninä hippuina metsissä ja maanteillä ja niitä kerätäkseen on juostava ahkerasti. Sama pätee myös kuulustelijana kehittymisessä.

Ei ole tarpeellista eikä myöskään mahdollista yrittää koota kaikkea kuulusteluun liittyvää tietoa muodolliseksi kuulusteluopiksi. Hyvin toimivat vuorovaikutuskäytännöt ja ajattelutavat ovat aina mielenkiintoisia ja tutustumisen arvoisia. Huotari itse on kiinnostunut esimerkiksi lyhytterapeuttien tapauskertomuksista. Vaikka niitä ei voikaan aivan suoraan soveltaa poliisikuulusteluihin, niistä voi saada ajattelemisen aihetta ja innostavia virikkeitä.

– Taitavat poliisit ovat aina toimineet taitavien terapeuttien tavoin, Huotari sanoo.

* * *

– Kirjallisuus on vaikuttanut ajatteluuni hyvin paljon, Juhani Huotari miettii.

– Vielä kouluaikoina luin hyvin vähän, ja se vaikutti poliisiksi ryhtymiseenikin. En lukenut juuri muuta kuin Tuntematonta sotilasta ja muita sotakirjoja. Luin kyllä lukioaikana Dale Carnegien Miten saan ystäviä, menestystä, vaikutusvaltaa. Kirjan nimessä olevista lu-

Kunto on pieninä hippuina metsissä ja maanteillä ja niitä kerätäkseen on juostava ahkerasti. Sama pätee myös kuulustelijana kehittymisessä.

pauksista en tiedä, mutta kirja on edelleen yksi parhaista kuulusteluopin kirjoista.

Jerry Cottonia nuori Huotari luki myös.

– Cottoneita oli siihen aikaan ja vähän myöhemminkin monen pojan pulpetissa Poliisiopistolla. Nyt minulle on selvinnyt, että siihen aikaan Cottonit olivat Suomessa kirjoitettuja ja niitä kirjoittivat monet hyvät kirjoittajat, Huotari kertoo.

– Lukiossa minulla oli hyvä historianopettaja. Muistan vielä tänä päivänäkin paljon hänen opetuksiaan. Olin erityisen kiinnostunut historiasta, esimerkiksi Ranskan vallankumouksesta ja Napoleonista. Muistan, kuinka opettaja kertoi, että koska Napoleon oli älykäs, hänellä oli enemmän vaihtoehtoja kuin monella muulla ihmisellä. Tämä jäi mieleen, Huotari kertoo.

Myöhemmin Huotari löysi saman ajatuksen NLP:hen perehtyessään: NLP:ssä eli ”neurolingvistisessä ohjelmoinnissa” korostetaan sitä, että mitä rikkaampi kartta ihmisellä on päässään, sitä paremmin hän pystyy elämässä suunnistamaan ja tekemään hyviä valintoja.

– Sama se on poliisityössä: jos on laajempi näkemys, on myös laajempi joukko mahdollisuuksia, joista voi valita.

Sisäiset kartat rikastuvat elämäkokemuksen myötä, mutta niitä pystyy myös oma-aloitteisesti parantamaan. Yksi tärkeimmis-

tä ellei tärkein keino on Huotarin mielestä lukeminen. Ei ole niin väliä, mitä lukee; voi lukea periaatteessa mitä tahansa, mikä vain avartaa omaa ajattelua.

– Vasta useamman vuoden poliisina oltuani rupesin todella lukemaan. Lappeenrannassa rikososastomme päällikkö Esko Pöljö luki paljon ja innosti minuakin lukemaan.

– Aloin lueskella, ja luin hyvin erilaisia kirjoja. Esko suositteli minulle esimerkiksi 1950-luvulla julkaistua amerikkalaisen vankilapsykologin Donald Powellin kirjaa Kuusi vankiani. Se avasi tien ajatella rikollisten tavalla. Luin myös paljon klassikoita. Olin siinä kolmenkymppien tienoissa, kun tuli tällainen Hemingway-kausi, jolloin luin melkein kaikki hänen kirjansa. Hemingwayn kirjoitettujen on aika miehin maailma. Ne osuivat siihen elämäntilanteeseen aika hyvin. Samalla lukemisen kautta tuli huomaamatta elämäkokemusta.

Huotari luki myös venäläisiä klassikoita.

– Esimerkiksi Leo Tolstoin Sota ja rauha ja Anna Karenina ovat täysin yleispäteviä ajasta riippumatta, ne puhuvat juuri tästä päivästä eivätkä ole vanhoja kirjoja. Sodassa ja rauhassa Tolstoi kertoi esimerkiksi Napoleonin nerokkaista taistelukäsityksistä, jotka

Jos on laajempi näkemys, on myös laajempi joukko mahdollisuuksia, joista voi valita.

Alitajunta voi tuoda tilanteeseen oikean toimintatavan yhdistämällä mitä moninaisimpia asioita.

eivät koskaan toteutuneet, koska alijohtajat toimivat omapäisesti. Nykyään poliisissa puhutaan siitä, kuinka tärkeää päivittäisjohtaminen on; Sodassa ja rauhassa käsiteltiin aivan samaa aihetta. Siellä on paljon tällaisia ihan nykyaikaisia näkemyksiä,

Huotari sanoo.

– Fjodor Dostojevskin Riivaajat ja Rikos ja rangaistus opettivat myös aika paljon. Huomasin, miten hyvin Dostojevski on kuvannut rikollista ajattelua, rikostutkintaa, puhuttelua ja kaikkea tällaista. Kun luin Rikoksesta ja rangaistuksesta sen puheen, jonka syyttäjä pitää Raskolnikoville, totesin, että olen itsekin puhunut hyvin samalla tavalla, mutta Dostojevskin syyttäjä puhuu huomattavasti taitavammin kuin itse olin kyennyt koskaan tekemään. Siitä puheesta on paljon opittavissa. Jos haluaa hyvin puhuttaa, se kannattaa lukea.

Huotari painottaa sitä, ettei tällaisia kirjoja tarvitse pönttämällä lukea.

– Ei kaikkea tarvitse yksityiskohtaisesti muistaa. Riittää, että antaa omalle alitajunnalleen mahdollisuuden osallistua. Alitajunta voi tuoda tilanteeseen oikean toimintatavan yhdistämällä mitä moninaisimpia asioita. Ei kaikkea voi-kaan kuulustelussa hallita niin tietoisesti.

– Kerran Esko Pöljö suositteli

Harva poliisin uralle tähtäävä nuori osaa ajatella, kuinka keskeisessä asemassa kirjoittaminen on poliisin työssä.

Erityisesti rikostutkijat ovat todellisia ammatikirjoittajia. Poliisin esitutkintapöytäkirjoista väitöskirjan tehnyt Marjo Riita Valtonen selvitti muutama vuosi sitten sitä, kuinka pöytäkirja käytännössä syntyy ja millainen on pöytäkirjan elinkaari. Valtonen totesi, että rikostutkijoiden työajasta vähintään puolet, joidenkin kohdalla jopa noin 80 prosenttia työajasta, kuluu kirjallisten töiden parissa. Ajankäytön näkökulmasta siis pääosa rikostutkijan työstä on kirjoittamista.

”Paperisotaa” on ollut tutkinnassa aina, mutta aikoinaan sihteerit ja kone-

kirjoittajattaret tekivät paljon sellaista, mikä nykyisin kuuluu tutkijoille itselleen. Nykyään tutkijat tuottavat ja kokoavat asiakirjansa hyvin pitkälti itse. Voi olla, että esitutkintapöytäkirjan sähköistämisen myötä paperisodan määrä on vähennemässä, mutta ”asiakirjasota” ei vähene mihinkään.

Jos rikostutkija ajattelisi, että kirjoittaminen on jotakin tutkintaan kuulumatonta ylimääräistä työtä, olisi varmasti sietämätöntä laskea kirjoittamiseen kuluvia työtunteja. Kokee neet tutkijat kuitenkin ymmärtävät, ettei kirjoittaminen ole pelkästään jo tehdyn tutkinnan dokumentoimista. Kirjoittaminen on itsessään olennainen osa tutkintaa, tutkijan ajatus-työn tärkeä väline.

minulle sellaista kirjaa kuin Michel del Castillon Järjestyksen yö, joka kertoo Espanjan sisällissodan aikaisesta rikostutkinnasta.

Huotari suosittelee myös tätä kirjaa.

– Kirjan poliisit pidättävät vassemmistöjohtajan, ja rikostutkija ottaa tämän puhutteluun. Tutkija kysyy vain muutaman virallisen kysymyksen, mutta ei ole sen enempää kiinnostunut. Sitten tutkija kysyy, mitä kirjoja kuulusteltava haluaa lukea, ja kirjaa ylös, mitä hän tarvitsee. Tämä ihmettelee kovin, että eikö tässä tämän enempää... ”Ei.” Sitten kun kuulustelutilaisuus on ohi, tutkija esittää, että hänellä olisi kuitenkin yksi pyyntö: jos sallit, niin voitaisiin keskustella asioista. Tutkija otti pidätetyn pitkiin yöllisiin keskusteluihin, he kävivät yö yön perään kovia poliittisia väittelyitä, ihan loppptomasti. Meillä ei ole mahdollisuutta käydä kuukausikaupalla keskusteluita, mutta silti tästä kirjasta oppii sitä, kuinka voidaan päästä toisen ihmisen kanssa samalle aaltopituudelle, Huotari sanoo.

– Sitten yhtenä päivänä, kun tämä pidätetty johtaja halusi tulla keskustelemaan, hänelle ilmoitettiin, että tutkija on lähtenyt matkoille eikä tiedetä, milloin hän palaa. Tutkija oli muka monta kuukautta matkoilla eikä ottanut pidätettyä vastaan. Vasta jouluna hän otti hänet vastaan, ja sanoi, että tämä oli ollut niin pitkään pi-

dätettynä, että jos tälle sopii, niin hän tarjoaisi jouluaterian, menään yhdessä syömään. He söivät ja keskustelivat, ja sen jälkeen tämä johtaja paljasti koko sen organisaation. Hänelle oli tullut ikävä sitä, että oli joku, joka halusi keskustella ja arvosti hänen älykkyytensä.

Monet fiktiiviset kirjat voivat tarjota luovuutta ruokkivia virikkeitä poliisille, vaikka niistä ei voisi omaksua mitään aivan sellaiseenaan.

– Ei järjestyksen yöstäkään voi ottaa suoraan mallia poliisityöhön. Me emme ihaile vääränlaisia manipulaatitaitoja, vaan sellaista aitoa ja vastuullista luottamuksen rakentamista, joka kestää kriittisen tarkastelun jälkeenpäin.

* * *

Kerran suojelupoliisi pyysi Juhani Huotaria kuulustelu- ja vuorovai-
kutusasioiden kouluttajaksi. Häneltä kysyttiin, voisiko hän antaa

ennakkoon kurssilaisille jonkin kirjan luettavaksi.

– Annoin nämä kolme: Fjodor Dostojevskin romaanin Kirjoituksia kellarista, Peter Maylen matkakirjan Vuosi Proven-
cessa ja kolmanneksi

vuorovaikeusaiheisen teoreettisemman kirjan. Jokainen sai valita näistä yhden.

Yksi kurssilainen kirjoitti kellariloukon miehen yksinpuhelusta huippuanalyttisen esseen. Jotkut toiset taas sanoivat, että he eivät pysty missään tapauksessa lukemaan kirjaa loppuun. Huotari innosti kuitenkin jatkamaan sitkeästi, ”jos se sitä kautta avautuisi”.

– Kirjoituksia kellarista avaa lukijan näkemään sitä, että on olemassa monenlaisia, eri tavalla ajattelevia ihmisiä. Että kaikki eivät ajattele samalla tavalla. Tutkijan ja kuulustelijan on tärkeää pystyä ylittämään omia rajojaan.

Peter Maylen matkakirja taas on suhteellisen kepeään sävyyn kirjoitettua ja mukavaa kieltä. Kirjassa kuvataan brittiläisten ja eteläranskalaisten ajattelutapojen eroista johtuvia törmäyksiä. Myös sanattoman viestinnän kulttuurisista eroista syntyy hupaisia karikatyyrejä. Suomalaiset lienevät vähintään yhtä etäällä provencelaisista kuin englantilaiset:

Minulta oli mennyt muutama kuukausi, ennen kuin olin päässyt perille, miten paljon provencelaiset nauttivat fyysisestä kosketuksesta. Olin muiden Englannissa kasvanneiden tapaan omaksunut määrättyjä pinttyneitä seurustelutapoja. Olin oppinut pitämään välimatkan, nyökkäämään sen sijaan että olisin puristanut kättä, rajoittamaan suudelma naispuolisille sukulaisille ja julkiset hellyydenosoitukset koirille. Provencelaiset tervehdyksen olivat yhtä perinpohjaisia ja tutkivia kuin lentokentän turval-

Kirjoituksia kellarista avaa lukijan näkemään sitä, että on olemassa monenlaisia, eri tavalla ajattelevia ihmisiä. Että kaikki eivät ajattele samalla tavalla.

lisuustarkastus, ja aluksi kokemus oli hätkähdyttävä. Nyt pidin niistä, minua kiehtoivat somat sosiaaliset rituaalit ja merkkikieli, joka kuului olennaisena osana jokaiseen tapaamiseen.

Kun kaksi miestä tapaa normaaleissa merkeissä, he tervehtivät kädestä pitäen. Jos käsissä on tavaraa, he ojentavat toiselle vähintään pikkurillinsä. Jos kädet ovat märät ja likaiset, tarjotaan käsivartta tai kyynärpäätä. Pyöräily tai autoilu eivät ole mitään tekosyitä, jotka oikeuttaisivat jättämään tervehdyksen väliin, ja niinpä kaduilla näkee usein vaarallisia tilanteita, kun kädet työntyvät keskellä vilkkainta liikennettä auton ikkunasta tai ohjaustangon yli toisiaan kohti. Ja kyseessä on vasta tuttavuuden ensimmäinen ja hillityin aste. Läheisempi suhde vaatii näyttävämpiä tervehdyksiä.

— —

Vakavaan ja tyydytystä tuottavaan keskusteluun tarvitaan molempia käsiä. Niillä luodaan visuaalista täsmennystä, täydennetään ilmassa roikkuvaa ajatusta, lisätään painokkuutta tai yksinkertaisesti vain koristellaan puhetta, joka ei pelkkinä suun liikkeinä tuota provencelaisille kylliksi fyysisen tyydytyksen tunnetta. Siispä kädet ja aina ilmeikkäät hartiat ovat elintärkeitä rauhallisessakin mielipiteiden vaihdossa, ja usein keskustelun voi ymmärtää pitkänkin matkan päästä sanoja kuulematta, seuraamalla vartalon ja käsien liikettä.

— —

Varoituksen ja erimielisyyden ilmaisija on etusormi, tarkemmin sanoen yksi sen kolmesta asennosta. Jos se tököttää kaverin nenän alla jäykkänä ja liikkumattomana, kyseessä on varoitus – pidä varasi, *attention*, kaikki ei ole sitä miltä näyttää. Jos taas etusormi tyrkätään heilumaan puhekumppanin kasvojen eteen kuin kiihtynyt metronomi, se merkitsee, että tämä on saanut valitettavasti väärää tietoa ja on täysin väärässä siinä mitä juuri on sanonut. Sitten selitetään miten asia oikeastaan on, ja sormen sivuttainen liike vaihtuu; sormi töykkii ja pistelee. Jos keskustelukaveri on mies, häntä tökittää rintaan, jos taas kyseessä on nainen, liike pysähtyy hienotunteisesti muutama sentin päähän rinnasta.

Juhani Huotarin mielestä kirjallisuuden lukeminen on ihmisten erilaisuuden ymmärtämiseksi oivallinen elämyksellinen keino. Kun poliisissa esimerkiksi korostetaan, että ”pitää ymmärtää maahanmuuttajia”, niin eihän se yksinään riitä, että yrittää kovasti ymmärtää. Kirjallisuuden kautta erilisten ihmisten ajattelutapojen erot voivat avautua mukavalla tavalla, osoittelematta.

Kolmas Huotarin suojelupoliisin kurssilla tarjoama vaihtoehto oli ”NLP Vuorovaikutuskirja”. Kirja tuo esiin muun muassa sitä, kuinka ihmisen aistit ja sisäiset kartat vaikuttavat havaitsemiseen ja suo-

*Meidän itse kunkin
omat ajatukset ovat
aika suppeita ja
kaavamaisia.*

dattavat ja supistavat todellisuutta. Lisäksi kirjassa puhutaan siitä, miten tärkeää on kyetä ylittämään oma näkökulmansa, jotta pystyisi vaikuttamaan toiseen ihmiseen.

– Meidän itse kunkin omat ajatukset ovat aika suppeita ja kaavamaisia. Poliisinkin toimintamallit, jotka ovat sinänsä hyviä, voivat supistaa ajattelua ja rajoittaa voimakkaasti ratkaisujen löytymistä, Huotari toteaa.

Jokainen näistä kolmesta kirjasta osoittaa, kuinka me olemme kulttuurimme kasvattamia. Kulttuurista saamme miellekartat, joiden varassa toimimme ja annamme asioille merkityksiä. Nämä kartat ovat vahvoja, mutta niitä voi myös tietoisesti muokata.

Kaikki nämä kirjat olivat hyvin erilaisia, mutta ne kaikki opettivat sitä, mikä on kuulustelijan tärkein aarre: halu ja kyky ymmärtää syvällisesti toista ihmistä.

* * *

– Myöhemmin olen kuulusteluopin kurssilla suositellut, että se joka ei pelkää sivistyssanoja, voisi lukea Mikko Lehtosen Merkitysten maailman. Se on hyvä ja aika hauska kirjoitettu kirja. Jos sen lukee läpi, ymmärtää, miten esitutkintapöytäkirja pitäisi kirjoittaa.

Mikko Lehtonen on Tampereen yliopiston mediakulttuurin profes-

sori. Merkitysten maailma -kirjassa hän puhuu siitä, kuinka ymmärtäminen syntyy ja kuinka tekstien merkitykset lukijan mielessä rakentuvat.

Lehtonen osoittaa monin esimerkein sen, kuinka paljon lukijan oheistiedot vaikuttavat minkä tahansa tekstin ymmärtämiseen. Huotarin on helppo nostaa esiin yhtymäkohtia poliisin työhön.

– Kun poliisi saa luvan puhelinkuunteluun esimerkiksi jonkun törkeän huumausainerikoksen selvittämiseksi, niin aluksi keskusteluista ei välttämättä ymmärrä juuri mitään. Kuuntelun jatkuesa tieto ihmisistä ja heidän ajatteluvastaan ja heidän käyttämien sanojen merkityksistä lisääntyy. Pikkuhiljaa alkaa paljastua, mistä keskusteluissa puhutaan. Sitten kun kuuntelua on jatkettu pitkään ja kuunnellaan uudelleen niitä ensimmäisiä puheluita, niin huomataan, että hetkinen: siellähän puhuttiin juuri tästä ja tästä asiasta, mistä ei aluksi ymmärretty mitään. Se viisaus alkaa kasvaa koko ajan, Huotari kertoo.

– Kun taas kuulustelen jotakuta ihmistä, en vielä alussa tiedä paljon enkä siten osaa edes kysyä häneltä tiettyjä asioita. Sitten tutkinnan loppuvaiheessa huomataan, että kuulustelupöytäkirjoista puuttuu jotakin olennaista. Sitäkään ei kuulustellessaan aina tiedä, mitä sinne pöytäkirjaan pitäisi laittaa. Jälkikäteen vasta tajuaa, että tämäkin olisi pitänyt kirjoittaa.

Kirjoittaja itse ei oman pöytäkirjansa lukijana aina kunnolla näe, mitä kaikkea hänen tekstissään todella on. Hän voi luulla tekstissä olevan jotakin, mikä itse asiassa on vain hänen omassa päässään. Tämäkin on tärkeä oivallus poliisityössä.

Kaikkea sitä tietoa, mitä tutkijoilla tapauksesta on, ei tietenkään käytännössä koskaan voida kirjoittaa esitutkintapöytäkirjaan. Joskus sieltä kuitenkin puuttuu aivan olennaisiakin tietoja, sellaisia, joita ei ole huomattu tai vain viitistetty laittaa mukaan.

– Sitten ihmetellään, miksi syyttäjä ei ymmärtänyt syyttää niistä ja niistä asioista. Mutta kun niitä ei ollut kuvattu siellä pöytäkirjassa! Lukijalle ei ole kerrottu niitä oheistietoja, joiden avulla hän voisi omaksua saman kokonaiskuvan, joka poliisille on syntynyt.

Syyttäjän näkökulman todellinen ymmärtäminen on ollut Huotarille tutkijana yksi keskeisiä oivalluksia. Syyttäjä on se, jonka käyttöön esitutkintapöytäkirja ennen kaikkea tehdään.

Huotar in Lappeenrannan aikana syyttäjät olivat ehkä liiankin kilttejä. Siihen aikaan myös heillä oli aikaa enemmän kuin nykyään.

– Löi heille minkälaisen pöytäkirjan tahansa, he itse kaivoivat lisää tietoa ja pyysivät tarvittaessa lisätutkintaa. He tekivät valtavan työn, että saivat asian oikeudessa hyvin läpi.

– Kun alueellisessa tutkintaryh-

mässä tutkinnanjohtajaksi tuli rikoskomisario Keijo Kolsi Kotkasta, hän opetti meille muillekin tätä ymmärrystä, että pöytäkirja tehdään syyttäjälle. Hän oli Kotkassa toimiessaan havainnut kotkalaisen syyttäjien toimintatavan olevan erilainen kuin Lappeenrannassa.

Huotari sanoo, että mitä paremmin tutkija ymmärtää syyttäjän näkemyksiä, sitä paremmin pöytäkirjaan tulee kirjattua juuri sitä, mitä syyttäjä tarvitsee.

– Kun ymmärrämme näytön merkityksen, osaamme kysyä asiakkaalta oikeita kysymyksiä, ja jos hän puhuu, osaamme kirjoittaa näytön kannalta tärkeät asiat mahdollisimman tarkasti. Ei tule kirjattua laveasti turhia asioita, joilla syyttäjä ei tee mitään, vaan keskitymme siihen, millä on vaikutusta näytön esiin tuomisessa. Laajoissa jutuissa tutkijan on aina viisasta käydä syyttäjän kanssa etukäteen läpi sitä, mihin keskitytään. Huotari kuitenkin huomauttaa, että syyttäjän näkemys voi olla rikostutkinnan kannalta liiankin suppea.

– Jos poliisi lähtee sen mukaan tekemään varsinaista rikostutkintaa, juttu voi supistua liian pieniin tai jopa kuolla.

Tutkijan on välttämättä tehtävä todisteluun tarvittavaa näyttöä hankkiessaan myös paljon sellaista työtä, jota vasta jälkiviisaasti voidaan arvioida ”turhaksi”.

Tutkinnassa yritetään kaivel-

Jos teksti on liian hienoa tai liian johdonmukaista, se voi näyttää vieraalta ja olla epäuskottavaa.

la kaikkea, mistä näyttöä voi saada. Se turha työ on välttämätöntä ja tarpeellista työtä. Tietoa on kaivettava aina enemmän kuin sitä lopulta käytetään.

Yhteistyössä syyttäjän kanssa pöytäkirjaan saadaan kasattua oikeudenkäynnin kannalta oikeat asiat. Syyttäjät tuntevat kulloisenkin oikeussalikäytännön ja salissa vallitsevan ajattelutavan.

Eräs syyttäjä totesi kerran Huotarille, että poliisit onnistuvat usein kuulusteluissaan paremmin kuin he oikeussalissa. Silloin näyttö salissa usein supistuu. Poliisi ei aina huomaa ajatella tätä tutkiesaan juttua ja laatiessaan pöytäkirjaa.

* * *

Nykyisin kuulusteluja tehdään paljon kysymys-vastausmenetelmällä, kun tiedetään, että monet asiakkaat eivät halua oma-aloitteisesti kertoa mitään.

– Varsinkin huumejutuissa minulla oli erittäin pitkiä kuulusteluja, kun näyttö jouduttiin keräämään puhelinkuuntelumateriaalin ja takavarikoiden avulla. Yhteen kuulusteluun kertyi pelkkiä kysymyksiä 80 sivua. Erään epäillyn kohdalla näitä laajoja kuulusteluja oli kolme. Minulla meni viikko näiden kuulustelujen valmisteleseen, Juhani Huotari kertoo.

Kuulustelun aikana soitettiin kuuntelulevyjä kuulusteltavalle, niin että hän voisi vastata tä-

hän näyttöön, kiistää tai myöntää tai antaa oman selityksensä. Jotkin kuulustelut venyivät lähes kymmentuntisiksi; välissä pidettiin tietysti ruokataukoa ja muita taukoja. Huotari uskoo, että tällaiset kuulustelut eivät ole tänä päivänä mitenkään tavattomia.

Vaikka ihminen puhuisi selkeästi, ei kuulustelija pysty pitämään kaikkea sanottua mielessään ja kirjoittamaan sitä vielä pöytäkirjaan juuri samoilla sanoilla. Mutta on silti tärkeää, että kuulustelukertomukseen kirjoitettaiisiin mahdollisimman paljon juuri hänen sanontojaan, hänen tapaan- sa ilmaista asioita.

Huolella pohjustettu ja loistavasti toteutettu kuulustelu voi valua osaksi hukkaan, jos siitä ei jälkeen yhtä hyvää dokumenttia.

– Kun ihmistä kuullaan oikeudessa, joudutaan joskus vertaamaan hänen kertomustaan siihen kuulustelupöytäkirjaan kirjattuun kertomukseen. Silloin on voitava nähdä, että hän pystyy tuottamaan sen kaltaista tekstiä kuin sinne on kirjoitettu. Jos teksti on liian hienoa tai liian johdonmukaista, se voi näyttää vieraalta ja olla epäuskottavaa. Siellä saa ja joskus pitääkin olla myös niitä epäjohdonmukaisuuksia, joita ihmisen puheessa voi olla.

Tällaisen tekstin kirjoittaminen ei ole mitenkään helppoa. Huotari kertoo itsekin epäonnistuneensa – ja saaneensa joskus lohdutusta virkaveljien kirjoitelmista.

– Lappeenrannassa luin yhden tutkijan tekemiä kuulusteluja eräästä viinajutusta. Viinajutuisa todistajat eivät mielellään kerro ostojaan viinanmyyjältä, koska he pelkäävät tätä – ja jos he kertovat ostonsa, myyjä ei tämän jälkeen enää myy heille. Kun tämä tutkija kuulusteli viinatodistajia, hänellä ei ollut mitään kokemusta tällaisista kuulusteluista. Hän oli todennäköisesti joutunut aloittamaan kuulustelut, kun poliisille oli kerrottu, että tietyssä kaupunginosassa ja asuinyhteisössä myydään paljon viinaa ja siitä seuraa häiriöitä. Mitään postausta ei ollut tehty, vaan oli alettu suoraan kuulla todistajina vastahakoisia alkoholistejä, Huotari kertoo.

– Joku ystäväni on sanonut, että olen niin vahingoniloinen, että jos näen kaverilta katkeavan jalan, niin saan siitä parhaat naurut. Kun luin niitä monisivuisia kertomuksia, minä melkein kuolin nauruun. *Asuinmiljöössäni olen seurannut tällaisia ja tällaisia ilmiöitä...* tällaisia liian sivustyneitä sananvalintoja oli sivu sivun perään. Ja vaikka epäiltyä viinanmyyntiä käsiteltiin monen sivun mitalta, siellä ei silti mainittu mitään, mikä olisi osoittanut, että joku olisi nähnyt viinanmyyntiä tai joku olisi ostanut pimeää viinaa. Tutkija ja alkoholisti eivät olleet löytäneet toisiaan. Elin mielikuvituksissani tunnollisen tutkijan tuskat näissä kuulusteluissa.

Ääni- ja videotallentamisesta on

tullut nykyään teknisesti helppoa, mutta silti kuulustelun aikaisen kirjaamisen korvaaminen äänitämällä tai videoimalla ei aina ole niin helppoa kuin voisi kuvitella.

– Ajatellaan sitä, miten kirjoitetut kuulustelut yleensä syntyvät. Kun kuulusteltava on valmis myöntämään tekemänsä rikoksen, niin kirjaaminen tapahtuu usein siten, että tutkija ja kuulusteltava keskustelevat tapahtumien kulusta ja sitten kuulustelija kirjaa keskustelun kulun kuulusteltavan sanomaksi.

– Jos sama kuulustelu äänitettäisiin tai videoitaisiin, niin kumpi tässä kuulustelussa olisi äänessä ja kertoisi tapahtumista? Videokuulustelu vaatii kuulustelijalta oikeita kysymyksiä, taitoa saada kuulusteltava itse kertomaan kaikki omin sanoin. Monien kuulusteltavien ilmaisukyky on hyvin estynyttä tai vaikeaa. Kuulustelija tarvitsee kärsivällisyyttä jaksakseen odottaa vastausta sen sijaan, että hän auttaisi kuulusteltavaa ehdottamalla omaa versiota tapahtuneesta, johon kuulusteltava vain vastaisi ”joo”.

– Jos videoitu kuulustelu kirjoitetaan tekstiksi, sen kirjoittamiseen voi helposti mennä kolmin-kertainen aika verrattuna siihen, mitä itse kuulusteluun on kulunut, Huotari huomauttaa.

– Tarkoituksenmukaisimmasta

Monien kuulusteltavien ilmaisukyky on hyvin estynyttä tai vaikeaa. Kuulustelija tarvitsee kärsivällisyyttä jaksakseen odottaa vastausta.

tallennustavasta kannattaa usein keskustella etukäteen syyttäjän ja tutkinnanjohtajan kanssa ja kysyä heidän näkemystään. Videokuulustelu vaatii vielä enemmän miettimistä ja valmistautumista kuin tavallinen kuulustelu.

Yksi Huotarin tietynlaisissa epäillyn kuulusteluissa toimivaksi havaitsema ratkaisu on ollut sellainen, että kuulustelut on perinteiseen tapaan kirjattu jo kuulustelun aikana lukuun ottamatta viimeistä yhteenvetokuulustelua, joka on videoitu ja purettu jälkikäteen.

– Siinä videoidussa kuulustelussa käydään vain ydinkohdat läpi, ja kuulusteltava vahvistaa omalla kertomuksellaan sen, minkä hän on aikaisemmin kertonut. Jos oikeudessa tulee esiin väite, että epäiltyä on esimerkiksi jotenkin painostettu antamaan lausuntoa, video voidaan näyttää oikeudessa. Näin voidaan todeta, millä tavalla kuulusteltava on suhtautunut näyttöön ja kuinka luotettavalta vahvistaminen vaikuttaa.

Huotari on koulutuksensa yhteydessä näyttänyt videolta esimerkiksi sellaisesta kuulustelusta, jossa taposta epäillyn kuulusteltavan puhe on ollut äärimmäisen sekavaa. Jos kuulustelu olisi purettu kokonaisuudessaan paperille, sitä ei olisi pystynyt yhdessä päivässä kirjoittamaan. Puhe risteili niin pahasti, ettei sitä voinut yrittääkään kirjoittaa sellaisenaan pöytäkirjan kuulustelun aikana.

Kuulustelu on jo pelkästään puheviestinnän näkökulmasta vaativa vuorovaikutustilanne. Jos kuulustelukertomus lisäksi kirjataan jo kuulustelun aikana, niin kuin useimmiten tehdään, kuulustelu on myös erityisen vaativa ja aika merkillinenkin kirjoitustilanne.

Normaaleissa pöytäkirjattavissa tilaisuuksissa puheenjohtaja saa keskittyä keskustelun johtamiseen ja sihteerinä toimiva henkilö saa keskittyä tekemään keskusteluisia muistiinpanoja. Sihtööri kirjoittaa muistiinpanojensa pohjalta jälkeempään omassa rauhassaan pöytäkirjan ja toimittaa sen

ehkä vielä pöytäkirjantarkastajille tarkastettavaksi. Pöytäkirjatun tilaisuuden ja siitä syntyneen pöytäkirjan vahvistamisen välillä voi kulua päiviä, viikkoja tai jopa kuukausia.

Kuulustelutilaisuudessa kuulustelija on sekä ”puheenjohtaja” että ”sihteerin”. Sihteerinä hän ei tee tilaisuudessa pelkästään muistiinpanoja, vaan kirjoittaa koko kuulustelupöytäkirjan valmiiksi jo tilaisuuden aikana ja antaa sen saman tien kuulusteltavan tarkastettavaksi. Jos kuulustelutilaisuus kestää tunnin, on pöytäkirjakin tunnissa valmis eikä siihen sen jälkeen voi tehdä mitään muutoksia.

Huotari valitsi erilaisen ratkaisun.

– Kun sain hänet puhumaan jollain lailla tekohetken ja sen, mitä hän teki, koetin laittaa sen mahdollisimman hyvin kahdelle sivulle. Kirjoitin pelkistetysti, mutta käytin myös mahdollisimman paljon samoja sanoja ja samoja ilmauksia, joita hänkin käytti. Varsinainen teko tuli kuvattua siinä vain muutamalla rivillä, Huotari kertoo.

– Sitten seuraavana päivänä pidin uuden kuulustelun ja otin sen videolle. Kyselin häneltä niistä asioista, joista hän oli edellisenä päivänä puhunut: ”Olet edellisessä kuulustelussasi kertonut toimineesi näin. Näytä nyt, mihin kohtaan ammuut ilmapistoolilla...” Varmistin vielä joitakin asioita: ”Olet kertonut potkaisseesi tälle puolelle, näytä nyt kuinka potkaisit häntä.” ”Missä tilanteessa farkkujesi lahkeisiin tuli verta?” Lisäksi videolle saatiin kuulusteltavan kertomus ja piirros tapahtumien kulusta.

Nyt kirjoitettu kuulustelu ja videointi tukivat varmasti toisiaan. Oikeudessa voitiin nähdä, millä tavalla kirjattu kertomus oli ollut mahdollista saada.

* * *

Joku voisi kuvitella, että vuorovaihtusasioihin perehtyneenä Juhani Huotari ilman muuta suosisi videointia ja pitäisi kirjaamista kuulustelutilannetta häiritsevänä ja se-

koittavana asiana. Näin ei kuitenkaan ole, kunhan kuulustelija osaa kirjoittaa niin sujuvasti, ettei joudu tuijottelemaan näppäimistöään kirjoittaessaan. Omat kuulustelunsa Huotari onkin tallentanut pääasiassa kirjaamalla, vaikka hän hankki kokemusta nauhoittamisesta jo 1970-luvulla keskusrikospoliisissa ollessaan.

– Nykyään kirjaaminen on tekstintähtäilyäkin ansiosta niin helppoa. Kuulustelija voi vaihdella kappaleiden ja virkkeiden paikkoja ja

On pitkälti poliisin teknisestä kirjoitustaidosta kiinni, miten paljon kirjataan.

palata tekstissä taaksepäin ja tehdä korjauksia, jos hän on unohtanut jotain tai ymmärtänyt väärin.

Konekirjoituksen aikaan piti pyyhkiä ja ruksailla yli tekstiä ja viittaila aikaisemmin kuulustelussa mainittuun kohtaan, Huotari sanoo.

– Olen huomannut yhden yksinkertaisen asian. On pitkälti poliisin teknisestä kirjoitustaidosta kiinni, miten paljon kirjataan. Jos joku kirjoittaa muutamalla sormella, hän valikoi tarkkaan, mitä sinne kuulustelupöytäkirjaan kirjoittaa. Olen nähnyt sitäkin, että ei yksinkertaisesti viitsitä laittaa kaikkea tarpeellistakaan, kun ei keritä kirjoittamaan, Huotari sanoo.

Jotkut hitaammatkin kirjoittajat voivat tietysti olla taitavia pelkistäjiä: he kuuntelevat tarkasti ja osaavat pelkistää sisällön lyhyesti.

– Mutta silloin tapahtuu kuitenkin sitä, että puheesta jää paljon asioita kirjaamatta. Silloin siitä viestistä, jonka syyttäjä saa, on jo pudonnut paljon pois. Pelkästään tekninen kirjoitustaito ratkaisee minun mielestäni siis paljon, Huotari sanoo.

Tarvittaessa pitäisi pystyä kirjoittamaan Huotarin mielestä todella nopeasti. Sillä voi olla näytön kannalta tärkeä merkitys.

– Jos kuulustelija yrittää kirjoittaa sanatarkasti, mutta ei ole niin nopea kirjoittaja, hän joutuu kyselemään asioita monta kertaa. Silloin kuulusteltavakin huomaa, että hetkinen, poliisi on tuosta asiasta erityisen kiinnostunut.

Nopeatkaan kirjoittajat eivät aina huomaa kirjoittaa kaikkea silloin, kun pitäisi.

– Minullekin on käynyt monta kertaa niin, että kuulusteltava on ensin kertonut asioita aika hyvin ja pitkästi, mutta kun en ole niitä heti kirjoittanut, niin vähän myöhemmin en ole enää osannutkaan kirjoittaa niitä sanotussa muodossa. Kun sitten olen kysynyt uudestaan näitä asioita, kaveri on korjannut ja vesittänyt omat sanomimensa.

Huotari toteaa, että ihminen ei pysty kertoessaan kontrolloimaan kaikkea sanomaansa yksityiskohdista myöten, vaan alitajunta puskee asioita, sananvalintoja ja merkityksiä. Siksi sanotun kirjoittaminen juuri siinä ensimmäisessä muodossa on joskus tärkeää.

– Spontaanien ilmaisujen saamiseksi tekstiin kuulustelijalla pitäisi olla kyky kirjoittaa hetkittäin juuri siihen tahtiin kuin kuulusteltava kertoo, jotta hän saa ne tärkeät ilmaisut kirjattua aivan sanatarkasti, kerrontaa pysäyttämättä.

Hyvä kuulustelupöytäkirja välittää kuulusteltavan kertomuksen koko rikkaudessaan eteenpäin – eikä kuulustelun onnistuminen jää vain kuulustelijan ja kuulusteltavan keskinäiseksi salaisuudeksi.

Lue lisää

Juhani Huotarin suosittelmia kirjoja tiedonjanon alkuun päässeille nykyisille ja tuleville tutkijoille.

Fjodor Dostojevski:

Kirjoituksia kellarista (1864).

Fjodor Dostojevski:

Rikos ja rangaistus (1866).

Michel del Castillo:

Järjestyksen yö (1981).

Peter Mayle:

Vuosi Provencessa (1990).

Raymond Carver:

Rivi riviltä, lyönti lyönniltä. Valikoima runoja (1994).

Matti Yrjänä Joensuu:

Harjunpää ja rakkauden nälkä (1994).

Veli-Matti Toivonen ja Timo Kauppi:

Kielen taikaa – NLP Kielikirja (1995).

Mikko Lehtonen:

Merkitysten maailma (1996).

Veli-Matti Toivonen ja Matti Kiviaho:

Tässä suhteessa. Erilaisuus, yhteys ja yhteistyö. NLP Vuorovaikutuskirja (1998).

Mikko Rimminen:

Pussikaljaromaani (2004).

Annamari Marttinen:

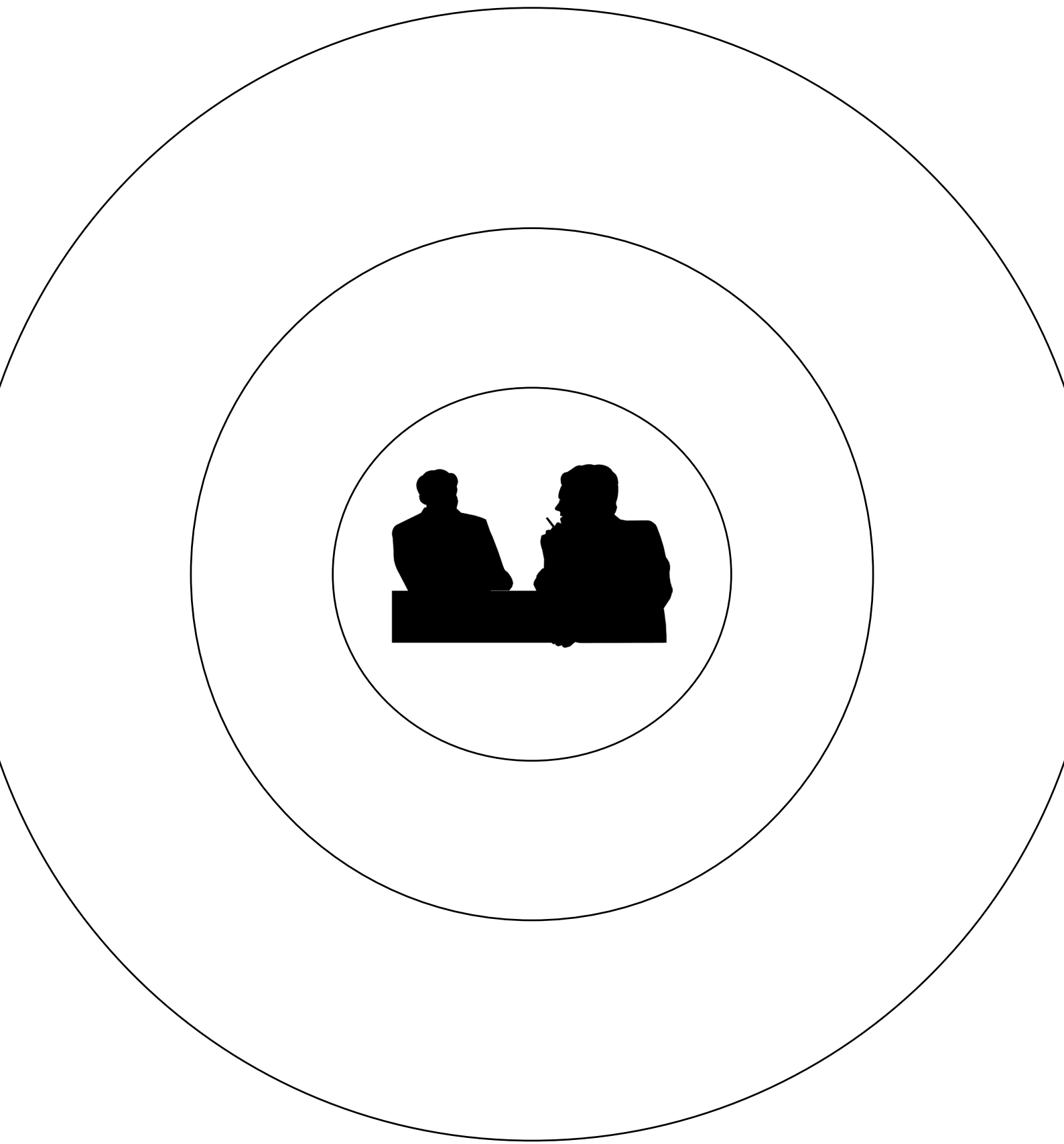
Veljeni vartija (2007).

Muistiinpanoja

ISBN 978-952-5940-10-7 (PDF)

© Marko Vesterbacka ja Maija Pajarinen
Warelia 2010

Graafinen suunnittelu ja taitto Taitotyö Fenen / Mika Rautanen